NÚM. 78 NOVEMBRE 1937 VOLUM VII

BUTLLETÍ DELS MUSEUS D'ART DE BARCELONA

PUBLICACIÓ DE LA COMISSARIA GENERAL DE MUSEUS

MARTÍ ESTANY I LA SEVA COLLECCIÓ DE RELLOTGES

Martí Estany i Martí és un benemèrit i generós ciutadà, dedicat a grans activitats comercials i administratives, però que sent dominat el seu esperit per l'amor a la pàtria i l'afició de col·leccionista.

Va néixer a Barcelona l'any 1874. El seu sentit de catalanitat es desvetllà en la seva ànima d'infant als Jocs Florals del 1888, quan encara no havia complert catorze anys. Aquest sentit el conduí a les activitats d'excursionista. Així als vint anys era ja soci del Centre Excursionista, entitat a la qual va dedicar molts dels seus esforços i en l'ambient de la qual va consolidar els seus anhels patriòtics. Martí Estany formà part de la Junta d'aquesta entitat durant sis anys, deixant-hi el record d'una competència i d'un tacte exemplars. També formà part, durant més de trenta anys seguits, de la Junta de l'Orfeó Català, i aquesta continuïtat explica per ella sola l'amor que sempre ha sentit per les coses de la terra.

Ara fa uns vint anys, a conseqüència del seu delicat estat de salut, els metges li aconsellaren que abandonés l'excursionisme, la seva primera dèria, com hem dit abans. Aleshores els seus afectes es varen concentrar en el col·leccionisme. D'antuvi va començar a col·leccionar tota mena d'antiguitats, especialment mobles, pedres de valor històric i artístic, i ceràmica. Però com que aquests objectes exigien molt espai, per influència de la seva germana va començar a col·leccionar-ne d'altres de poc volum i de valor intrínsec i artístic.

Així va realitzar col·leccions copioses; n'abandonà d'altres per ésser massa costoses o difícils de realitzar; i en va vendre i traspassar, segons li plagué. Entre les que arribà a formar hem d'esmentar una de rellotges de butxaca, una d'arquetes, una de miniatures, una de petites talles de fusta, una d'àngels músics de totes les èpoques, una de petits pots d'apotecari, una de Santes Paus no metàl·liques, una de pintura catalana del segle XIX i una de vistes de la Barcelona vella, en dibuixos o pintures originals, així com en gravat o litografia. Totes les va realitzar amb gran entusiasme i amb un excel·lent criteri artístic i arqueològic. La de miniatures (que són sobre vori, vitela o coure), va deixar-la estacionada quan aparegueren a Barcelona tot de col·leccionistes, que amb llurs demandes produïren una alça de preus. Així i tot, Martí Estany assolí per a la seva col·lecció alguns exemplars remarcables, especialment tres belles miniatures del segle XVI. Per a la col·lecció d'arquetes, Martí Estany no hi ha planyut sacrificis. En un altre article en parlarem. La col·lecció de rellotges, és la que Estany ha realitzat potser amb més amor i amb més coneixement de causa i la que, sens dubte, li ha costat més passos i més diners.

* * *

Martí Estany va posar tot seguit una gran passió en el treball de reunir tots aquests objectes. Hi va posar la passió pròpia d'un bon col·leccionista, i a més la sòlida cultura que s'havia anat formant en els seus lleures i en els seus viatges. Per això tot d'un plegat al cap d'uns

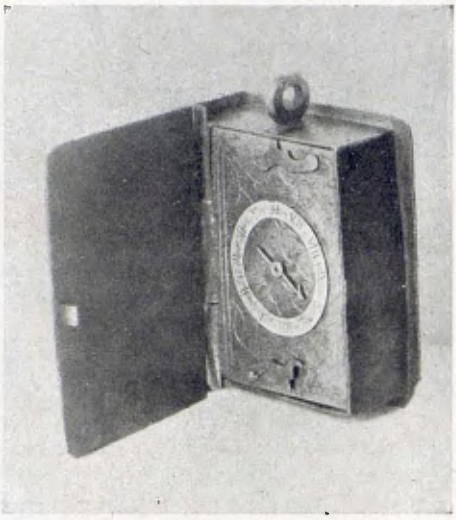

Rellotge primitiu, totalment de ferro. Primera quinzena del segle XVI

quants anys de recerques pacients i de despeses força respectables, es va donar compte que es tractava d'una cosa realment important. Sobretot en relació a la d'arquetes i la de rellotges de butxaca. Amb aquesta convicció va témer que un atzar inesperat pogués fer desaparèixer o abandonar a mans inexpertes unes col·leccions que tants de sacrificis havien cos-

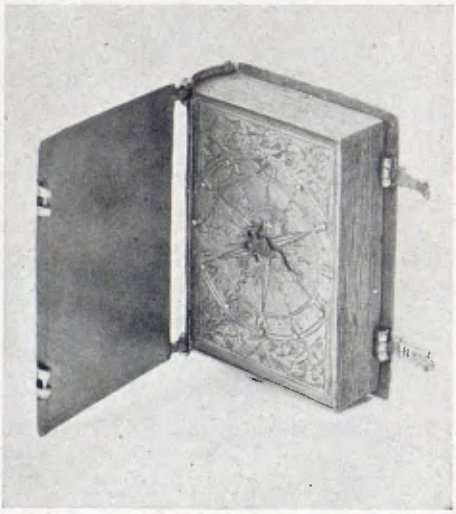

Rellotge de coure sobredaurat. Primera meitat del segle XVI

tat. I aleshores va llegar-les als Museus de la seva estimada Barcelona.

Portant aquest propòsit a la realitat, l'any 1927 va fer testament en aquest sentit davant el notari de Piera, Francesc Ràfols. Poc temps després va comunicar oficiosament aquesta decisió seva a alguns membres de la Junta de Museus, als quals va exhibir particularment les dues col·leccions de rellotges i arquetes. Però, uns mesos després es va decidir a fer en vida aquesta donació. I el dia 13 d'agost de l'any passat féu donació d'aquestes dues

Rellotge penjant, del segle XVI

col·leccions a l'actual Comissaria General de Museus, successora de la dita Junta. El Comissari li expressà aleshores el seu profund agraïment per l'important donatiu i l'honor que la seva generositat mereixia. En aquella ocasió Estany no es cansava de repetir que estava molt satisfet d'aquesta acollida i del fet que els seus esforços, que són els d'un fill del poble, poguessin revertir al comú i ésser profitosos per a Catalunya.

En efecte, aquest donatiu és un valuós tribut a la cultura d'aquesta Catalunya que ell tant havia estimat, perquè ve a enriquir notablement el patrimoni artístic del nostre país amb una doble sèrie d'objectes curiosos, de força interès, tant per llur valor específicament artístic i per

llur vàlua material, com per llur aspecte industrial o tècnic.

* * *

La col·lecció de rellotges de butxaca consta de 210 exemplars i és la més extensa i perfeccionada que existeix a Catalunya i resta d'Espanya. Hi són representades totes les èpoques i totes les formes, així com tots els materials usats, puix que hi trobem rellotges de ferro, de coure, d'argent, d'or, de vori, de pell, de totalment esmaltats i d'altres que ho són solament en part; n'hi ha de formes corrents i de formes capricioses, rodons, quadrats, cairejats, ovalats, ovoides; n'hi ha de més o menys boteruts i d'extraplans, d'altres adherits a objectes diversos que

Rellotge de bronze daurat, amb soneria i despertador. Primera meitat del segle XVI

Rellotge d'argent calat i gravat. Primera meitat del segle XVI

formen anells, flors, fruites, àmfores o bestioles. La col·lecció fou iniciada el 1917 i durant els primers anys de la postguerra va créixer extraordinàriament; hom pot dir que fou acabada deu anys més tard, puix que del 1927 ençà poques peces hi va poder afegir el col·leccionista, car no se'n presentaven a la venda. Del 1917 al 1920 les ofertes que hom féu al col·leccionista procedents de l'estranger foren nombrosíssimes, degut a les necessitats econòmiques d'Europa. El propi Estany ens féu avinent que si els seus mitjans econòmics li ho haguessin permès, hauria reunit una de les millors col·leccions del món, puix que no va poguer conservar moltes de les peces que havien passat per les seves mans: a les unes hi hagué de renunciar d'antuvi, degut a llur preu elevadíssim; d'algunes d'altres se n'hagué de desprendre amb gran sentiment. Així i tot, la col·lecció que pogué conservar és força valuosa i remarcable.

Hom pot estudiar, en aquesta col·lecció, la història i l'evolució d'aquest objecte o instrument cronomètric tan vulgaritzat i indispensable en la vida moderna, ja si-

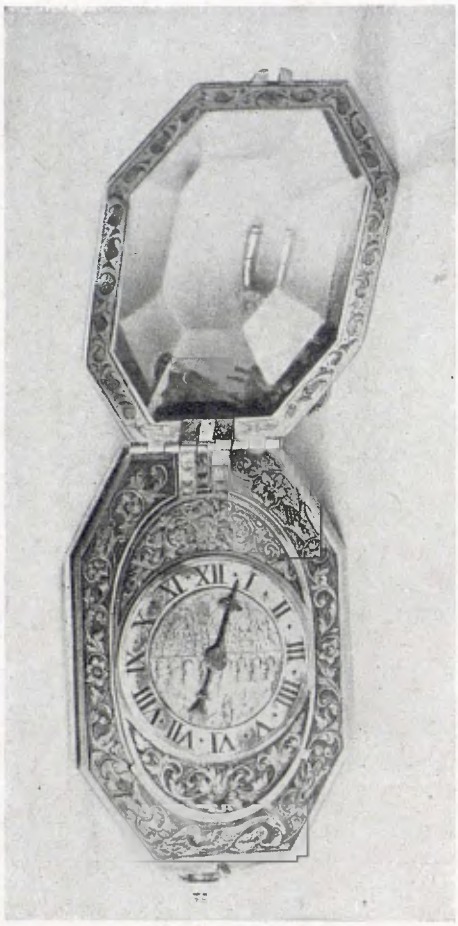

Rellotge de coure daurat i cristall de roca.
Segona meitat del segle XVI

gui en el seu aspecte artístic, que és precisament el que més va seduir el col·leccionista, com el científic i industrial, car Martí Estany no va negligir, en la recerca d'exemplars, la possessió de màquines de marques ben classificades i de maquinàries enginyoses. Hi ha, per exemple, un rellotge de maquinària tan enginyosa que té un petit quadrant on les hores són classificades en diurnes i nocturnes: per a les de la nit hi ha un semicercle assenyalat per una mitja lluna, i per a les del dia n'hi ha un altre, assenyalat amb un sol clàssic. Hi ha altres rellotges que en lloc de busques tenen una figura humana que indica les hores amb un bastonet a la mà dreta i els minuts amb l'índex de la mà esquerra. Hi ha exemplars que tenen campanetes per a sonar les hores i d'altres que són veritables caixes de música. N'hi ha que tenen quadrants amb figuretes que fan moviments graciosos quan sonen les campanades.

Anem a fer-ne una breu relació, agrupant-los per èpoques.

Segle XVI. — En aquest segle un constructor de rellotges grans, de torre, de paret o de calaixera, va tenir el caprici de fer-ne un de miniatura, per a portar-lo al damunt. A aquest efecte va assajar la construcció d'una màquina petita. Aquest és l'origen del rellotge de butxaca.

L'obra d'aquell primer constructor va assolir un èxit extraordinari. Tot seguit es va divulgar la novetat d'aquesta mena de cronòmetres i com a conseqüència es va generalitzar la fabricació que alesho-

Rellotge de coure daurat i cristall de roca.
Segona meitat del segle XVI

res era purament manual i es varen construir rellotges de formes i materials diversos i capriciosos.

N'existeixen exemplars de ferro, que sempre són els més primitius, i de coure sobredaurat, d'or i d'argent, i n'hi ha de compostos amb aplicacions útils o purament decoratives de cristall de roca. Quant a formes, abunden les peces en forma de llibre, la tapa de les quals, en obrir-se, descobreix el quadrant. És també corrent la forma de creu; en aquests rellotges el quadrant és a l'encreuament dels braços i l'arbre. El col·leccionista n'havia tingut un en forma de cap de mort, molt curiós, del qual es va desprendre.

Un dels que forma part de la col·lecció pertany al primer període del segle; és de ferro, en forma de llibre, i, per tant, és un dels més rars i primitius. N'hi ha un altre també en forma de llibre, molt remarcable; és de coure sobredaurat, ricament gravat a l'exterior i al quadrant.

Petit rellotge d'argent daurat i cristall de roca. Doble tamany natural. Segona meitat del segle XVI

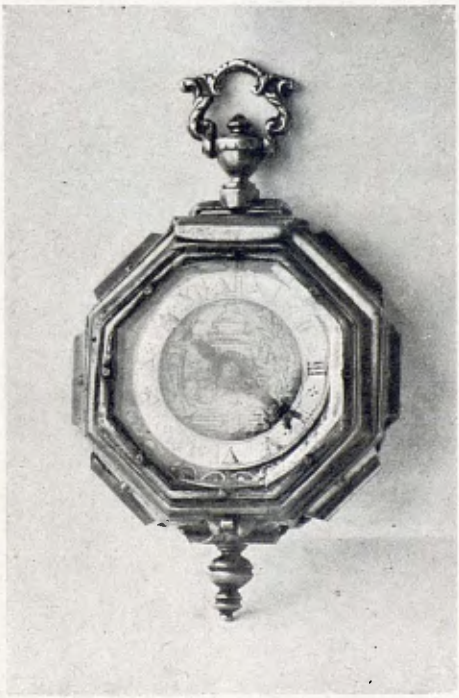

Rellotge de coure daurat i cristall de roca. Segona meitat del segle XVI

D'aquest mateix segle XVI hi ha, en aquesta col·lecció, altres exemplars remarcables. N'hi ha un en forma de nou allargassada, amb capsa total de cristall de roca i amb una màquina completa que funciona i tot. N'hi ha de penjants i d'altres de cristall de roca, de formes diverses, i especialment un de molt petit que és d'una gran finesa. Hi ha un altre exemplar remarcable, d'argent i en forma de ronyó allargassat, sens dubte de procedència holandesa, amb delicats treballs de gravat al vori. Un altre d'argent calat i gravat, molt interessant.

Segle XVII. — Hom pot dir que és en el segle XVII quan la fabricació del rellotge de butxaca es desenvolupà en el seu aspecte científic. La forma dels rellotges s'unifica o equilibra i durant molts anys les formes capricioses desapareixen. Hom

pot afirmar, també, que, a finals del segle, la perfecció de la màquina és absoluta. La busca única que caracteritzava els quadrants del segle XVI s'amplia amb les dues busques, o sia una per a les hores i l'altra per als minuts. La forma dels rellotges és generalment rodona, més o menys esfèrica i es caracteritzen per llur grandària; això vol dir que els constructors es preocupaven més de la maquinària que de la comoditat o de l'estètica. I tant l'estimaven aquesta maquinària, que fins l'exornaven amb artístics detalls de gran fantasia.

Rellotge d'or i esmalt en la seva totalitat. Primera desena del segle XVII

En aquesta col·lecció hi han alguns exemplars d'aquest segle, força remarcables. Un de transició del segle XVI al XVII, de gran tamany, de coure sobredaurat, amb tapa metàl·lica finament vogida i gravada i amb campaneria i despertador. N'hi ha un altre d'or, molt petit, de les primeries del segle, veritable meravella de maquinària i presentació, car és tot ell, capsa i quadrant, una massa d'or fi rebaixada amb el burí i amb vetes esmaltades. Hi ha altres exemplars que són belles obres d'art per llurs calats i gravats, i són realment curiosos per llur grandària i per llur maquinària. N'hi ha un d'or i de pell de la marca Thompion, que és la més remarcable de la indústria anglesa i, per tant, de la producció universal d'aquella època.

Segle XVIII. — Aquest segle es distingeix per la fantasia, tant en les formes com en els materials. Quant a les formes, n'hi floreixen quatre d'estil ben caracteritzat: el de Lluís XIV, el de Lluís XV, el de Lluís XVI i l'estil Directori-Imperi. Com que les dames començaren a fer ús de rellotges portàtils, aquests instruments assoliren formes originals i capricioses, seguint els avatars de la moda. Un segle tan aristocràtic havia de produir exem-

Rellotge d'or, de la cèlebre marca Thompion.
Darreries del segle XVII

Rellotge d'esmalt i figures d'or. Lluís XIV.

Rellotge tot ell en esmalt, amb la figura de Cleopatra. Lluís XIV

plars molt variats. Durant aquest període hi ha rellotges de formes corrents, però les capses són de metalls fins o bé de metalls ordinaris ricament ornats amb perles, pedreria, esmalts de tota mena de procediments, dibuixos i pintures. N'hi ha de pintats per veritables artistes que els han signat i tot; i hi ha hagut exemplars que per ésser signats per pintors cèlebres han assolit preus fabulosos. Hi

Rellotge-penjoll, d'or i esmalt. Doble tamany natural. Lluís XVI

ha exemplars d'argent i d'or, amb calats i repujats notabilíssims, però l'art de la joieria s'hi ha desplegat sense fre: hom en troba en forma de fruites, de flors, de bestioletes, d'anells, de cistelletes, de copes d'àmfores, etc., i gairebé tots són de procedència francesa, la qual cosa no vol dir que els altres països no n'hagin produït, durant aquest segle, de formes tant o més capricioses. Aquesta riquesa de for-

Rellotge en esmalt, amb figures. Primer terç del segle XVIII

mes és en detriment de la maquinària, la qual pateix bastant d'aquesta pruïja de seguir la moda per a satisfer la vanitat femenina; tanmateix, els anglesos continuen

Rellotge en esmalt, amb figures. Primer terç del segle XVIII

Rellotge en esmalt policrom. Segle XVIII

fabricant rellotges amb màquines magnífiques. Hom pot assenyalar també, al continent, la fabricació i els invents de la casa Breguet. En general, però, la maquinària entra en un període de standardització que és més aviat d'estancament científic.

En la col·lecció de què parlem hi ha exemplars de totes aquestes manifestacions i com a peces remarcables cal esmentar-ne diverses amb capsa d'or i riquíssims repujats i un rellotge d'esmalt que té la capsa blanca amb figuretes d'or realçades d'esmalt *cloisonné*. N'hi ha un altre del primer quart del segle que és rodó, de molt gruix i té un deliciós esmalt representant Cleopatra. N'hi ha d'altres de penjolls i de formes corrents, amb

Rellotge d'or i esmalt. Lluís XVI

Rellotge-anell d'or i esmalt. Doble tamany natural. Lluís XVI

veritables meravelles d'esmalt i pedreries de bon gust. De l'època de Lluís XVI, que és quan més esclata la fantasia, hi ha tres rellotges-anells delicadíssims, dues copes o àmfores amb rellotge, i diverses peces les capses de les quals figuren fruites com melonets, carabassetes, peres, maduixons, pomes o bé paneretes amb flors, anyellets, vasos per a perfums, instruments de música, etc. Tot això bellament esmaltat i gravat i ornat de perles i pedres fines.

Les dues àmfores de què hem parlat i, sobretot, una flor en forma de tulipa, són delicadíssims joiells dignes d'un veritable

Rellotges d'or i esmalt. Lluís XVI

artista, els quals seria difícil de realitzar en els temps presents, segons l'opinió d'un conegut joier de la nostra ciutat. En la tulipa, en la corola de la qual apareix el rellotge quan s'obren les fulles per mitjà d'un ressort, el metall s'harmonitza artísticament amb l'esmalt translúcid, les filigranes i les perles. Hom troba a la col·lecció altres exemplars d'aquest segle en forma de penjoll. Mereix esment especial un graciós targeter o portamonedes, d'or, ornamentat de finíssims esmalts *cloisonnés;* mitjançant un petit ressort, aquest targeter obre una tapa que deixa veure l'esfera d'un rellotge; és un veritable joiell.

Segle XIX. — Durant aquest segle la maquinària avança molt, però el sentit decoratiu o la fantasia minva. A les primeries del segle, en ple domini, encara, de l'estil Imperi, hom troba alguns exemplars artísticament decorats, generalment peces de gran format, si són rellotges d'home, i exemplars de gust refinadíssim, si es tracta de rellotges per a senyora.

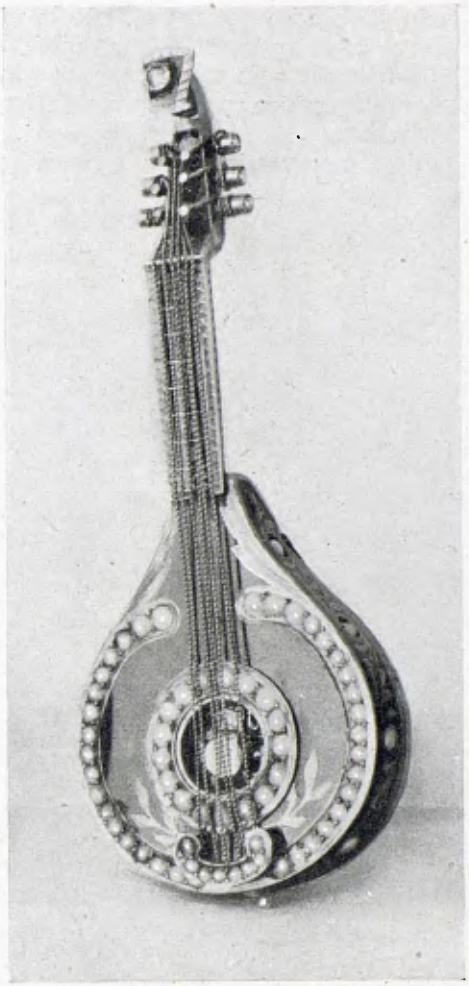

Rellotge d'or i esmalt. Doble tamany natural. Lluís XVI

Rellotge d'or i esmalt. Doble tamany natural. Lluís XVI

En la col·lecció l'estil Imperi hi és ben representat amb un exemplar de certa grandària, d'or, amb finíssim esmalt i ornat de perles. La maquinària és francesa i molt perfeccionada, amb campaneria i àdhuc amb una caixeta de música que en sonar les hores toca diverses peces. N'hi ha un altre de grandària extraordinària, ornat de pedreria fina de diferents colors i amb un esmalt riquíssim; és de proce-

dència anglesa, el que vol dir que la maquinària és important. Hi ha, també, diversos exemplars de rellotges de senyora que es distingeixen per la puresa del gust artístic.

Els temps posteriors als de l'estil Imperi tenen poc interès per al col·leccionista de rellotges artístics. Tanmateix, en totes aquestes èpoques s'han fet coses delicades en aquest terreny, per bé que no subjectes als cànons d'un estil. Ho proven els exemplars de l'època cristina i de l'època isabelina. D'aquests hi ha un rellotge de senyora, de la tercera dècada del segle XIX, que no és pròpiament de polsera, però si de braçalet, car no es portava al puny, sinó al braç per mitjà d'una cinta i una llaçada. És una peça admirable, d'or amb un ric esmalt; té tapa que s'obre amb un ressort; l'esfera és de platí; toca les hores. L'altra peça que cal esmentar, puix que és un treball de joieria molt acurat, és un rellotge isabelí inserit en una imperdible de la qual arrenquen rics penjolls amb pedreries. Hi ha un detall curiós en aquest rellotge; en descobrir-se l'esfera, que va tapada, el quadrant roman invertit per a què el pugui

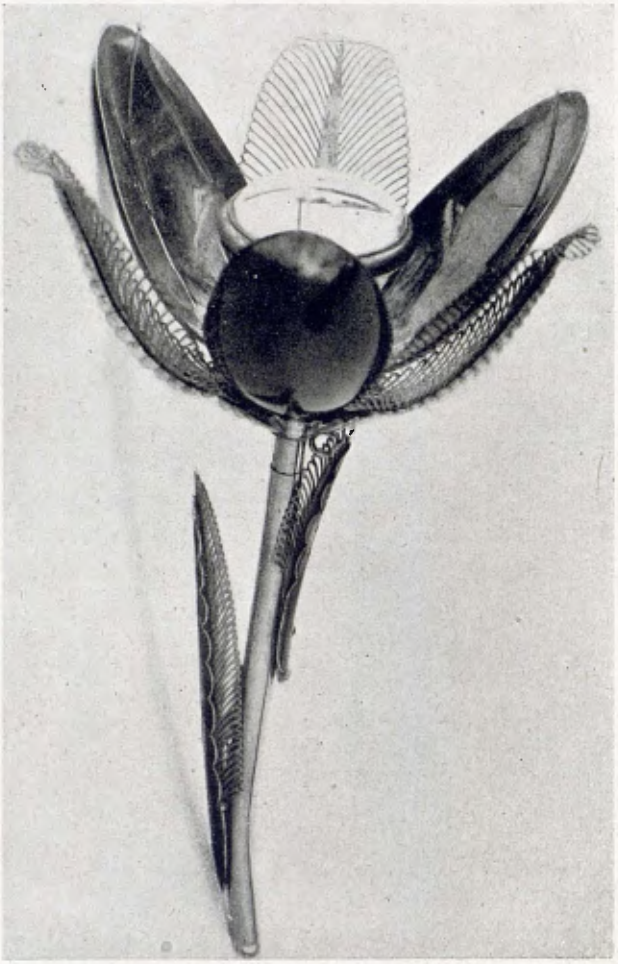

Rellotge, obert, d'or i esmalt. Lluís XVI

Rellotge - targeter, tancat, d'or i esmalt. Lluís XVI

llegir, naturalment, la persona que el duu penjat al pit.

D'aquesta mateixa centúria hi ha encara un altre exemplar notable. És un rellotge de cec, de gran tamany, i capsa d'or, marca Breguet. En la part superior de l'anvers té un petit quadrant amb el qual es pot comprovar que el dispositiu funciona. Aquest consisteix en una sèrie de dotze pivots, o sia el nombre de les hores, collocats al voltant de l'esfera del revers. Una sageta dóna voltes en sentit de menor a major i s'atura en el pivot de l'hora corresponent a aquell moment. Aleshores el cec comptant els pivots des del punt de partida de la sageta fins al punt en què s'atura, coneix l'hora que és. La sageta és tota decorada amb brillants. Sembla que a finals del segle XVI o començaments del segle XVII s'havien construït alguns rellotges d'aquesta classe.

Altres exemplars, també del segle XIX,

Rellotge-polsera, d'or i esmalt, amb soneria. Primer quart del segle XIX

Rellotge Imperi, amb soneria i caixa de música

són igualment importants en aquesta col·lecció. Durant els primers anys del segle eren molt corrents les esferes o quadrants amb figuretes de moviment. Hi ha figures d'aquestes que fan moviments molt enginyosos i en la nostra col·lecció trobem exemplars ben curiosos en aquest sentit, tant amb capsa d'or com amb capsa d'argent. També n'hi ha alguns d'extraplans que no han d'envejar res als rellotges actuals.

Un altre dia ens ocuparem de la col·lecció d'aquests.

Alfons Maseres

Autoretrat de Josep Arrau

UN DONATIU D'OBRES DE JOSEP ARRAU

El dia 31 de maig del 1934, es va inaugurar al «Centre Excursionista de Catalunya» una exposició d'obres del pintor Josep Arrau i Barba, com a homenatge a la seva memòria i com un testimoni històric del que havia estat la nostra pintura en els començaments del renaixement actual de Catalunya.

En el discurs que en aquell acte pronuncià el fill de l'artista senyor Miquel C. Arrau, i una mica també en l'article que amb motiu d'aquesta exposició vàrem publicar en el nostre BUTLLETÍ del mes de juliol d'aquell mateix any, es va posar de relleu la vàlua de l'obra d'aquest artista i la importància de la seva interessant personalitat.

Des d'avui aquesta obra i aquesta personalitat resten representades als nostres Museus, gràcies al generós donatiu d'un escollit lot d'obres i documents que ens acaba de fer l'esmentat fill de l'artista.

Aquest donatiu està format, en primer lloc, per les següents pintures: *Jesucrist rentant els peus dels seus deixebles; Sant Marc escrivint l'Evangeli; Retrat del senyor Josep Brocca Campí; Retrat de l'artista-escultor Damià Campeny; Autoretrat; Retrat de la senyoreta Rosa Rigalt i Arrau; Retrat de la reina Isabel II; Retrat del senyor Francesc Barret i Druet; Retrat del senyor Pere Barret i Druet,* i *Còpia de l'autoretrat del pintor milanès Giusseppe Molteni.*

A aquestes pintures s'hi sumen, a més, quatre dibuixos: *Retrat d'infant; Un cavaller del segle* XVIII; *Los reyes católicos Fernando e Isabel firman con Colón los contratos para la expedición y descubrimiento de nuevas tierras en 1492,* i *Les Escaldes.* I també un seguit d'altres obres de la mateixa naturalesa, generalment al llapis-plom, que són apunts de figures, de paisatges i de coses diverses.

A més, ha ajuntat a aquesta sèrie de produccions artístiques, alguna fotografia i algunes còpies d'altres obres i uns manuscrits inèdits de l'artista.

Un d'aquests manuscrits és l'esborrany de la memòria que Arrau va presentar a la «Sociedad Económica» l'any 1850 sobre *Origen del Dibujo; Reseña histórica del dibujo; Escuelas y Escuela de Dibujo para los artesanos e industriales,* la qual va merèixer d'aquella entitat el premi d'una medalla d'or i del títol de soci de mèrit. L'altre és el d'una novella que es titula *El juramento de un artista,* que comprèn quatre volums.

També figuren en el donatiu uns manuscrits inèdits de Joan-Carles Anglès, sobre diversos temes d'art.

* * *

Josep Arrau i Barba nasqué a Barcelona el 4 de maig del 1802. Pot dir-se que descendia d'artistes, puix els seus besavi i avi foren escultors i el seu pare, Josep Arrau i Estrada, va ésser pintor, deixeble de Pere Pau Montaña.

La invasió francesa del 1808 obligà als genitors de Josep Arrau i Barba a abandonar Barcelona i refugiar-se a Reus on l'infant aprengué primeres lletres i començà a dibuixar. La família va retornar

a Barcelona el 1814, i l'any següent, en obrir-se els estudis del Collegi Tridentí, Josep va estudiar-hi dos cursos de gramàtica llatina. Tot seguit començà a aprendre de pintar sota la direcció del seu pare, el qual molt poc temps pogué ensenyar-n'hi, puix moria el 23 de desembre del 1817. Continuà els estudis artístics a Llotja i al cap de poc, també, al taller del pintor Joan Carles Anglès, on, amb Ignasi Palmerola, Antoni Falcó i Jaume Batlle com a condeixebles, dibuixava, pintava i seguia els estudis de geometria, arquitectura, perspectiva, anatomia i proporció. Des del 1819 fins al 1826 seguí constantment els estudis a Llotja, guanyant els premis trimestrals i anyals i el tercer de pintura. També va rebre lliçons de l'escultor Damià Campeny i modelà en «Plàstica», guanyant premis en aquesta aula. Al Collegi de Medicina, el curs 1824-1825, va perfeccionar-hi els estudis d'anatomia i, els cursos 1826-1830, hi aprengué química, corrent al seu càrrec, en els exercicis del darrer any, l'especialització de «tenyits i pintats d'indianes, fabricació de colors per a la pintura i restauració d'obres pictòriques». Havent entrat com a passant en el despatx del seu oncle En Jaume Rigalt i Estrada, Notari de Barcelona, determinà matricular-se en la carrera notarial i féu les proves en el Collegi corresponent.

El 1829 Josep Arrau i Barba entrà com a mestre de dibuix al Collegi de les Escoles Pies. El 1831 estudià botànica sota la direcció d'En Marià de la Pau Graells. Al llarg dels anys 1823 a 1830 havia sempre continuat l'exercici del dibuix, però havia pintat poc del natural, puix sols havia fet dos retrats de parents seus, alguns altres en miniatura i una composició que obtingué el tercer premi de pintura en el Concurs general que obrí l'Escola de Nobles Arts el 1826.

El 1831, els germans En Josep i En Francesc Brocca, milanesos, amics des del 1820 d'Arrau i Barba, l'invitaren a anar a Milà, oferint-li llur casa i les lliçons d'un professor d'anomenada, Giuseppe Molteni. Arrau, a Milà, començà copiant obres del seu nou mestre, però aviat li fou permesa la còpia del natural i la pràctica de la restauració de pintures a la qual Molteni també es dedicava. Afers familiars impediren a Arrau restar a Milà tot el temps que ell desitjava, y resolt a tornar a Barcelona, emprengué el viatge de retorn, en companyia d'En Francesc Brocca el 7 de juny del 1832, travessant els Alps, deturant-se a Ginebra, Lió, Burdeus, Toulousse i Perpinyà i arribant a la nostra ciutat el dia 15 del mes següent, installant tot seguit el seu taller al segon pis d'una casa de la plaça de La Verònica on exposà tot el que havia fet a Milà, i va començar la pintura de retrats i de composicions en perspectiva. Fou aleshores quan la Junta de Comerç va comandar-li un retrat del rei Ferran VII, vestit amb trajo de Gran Mestre de l'Ordre del Toisó d'Or. Arrau per assabentar-se de la indumentària i per a fer els estudis indispensables anà a Madrid on visità sobresortints personalitats entre les quals En Bonaventura-Carles Aribau, el general Pastor, el pintor valencià Vicente López, En Sinibald de Mas, el baró de Corbera i En Domènec Rouchi per mitjançament del qual va ésser rebut, el 13 de gener del 1833, per la

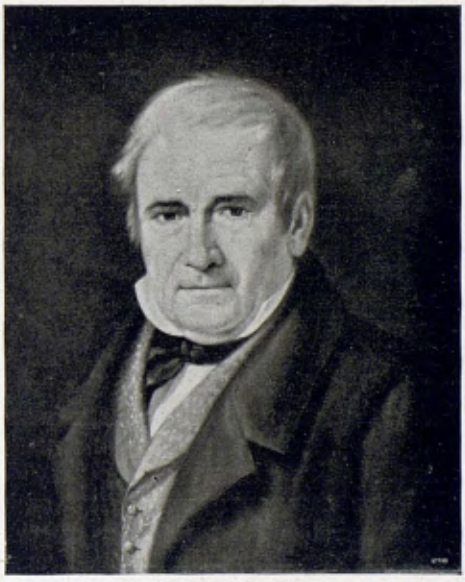

Josep Arrau. — «Retrat de l'artista-escultor Damià Campeny»

reina Maria Cristina, qui accedí a posar davant d'Arrau.

Arrau, en la seva estada a Madrid, mostrà obres seves a diferents pintors, i aquests l'animaren a sollicitar l'ingrés a la «Real Academia de Bellas Artes de San Fernando», que li fou concedit. També va visitar detingudament els Museus madrilenys i l'Escorial. En el viatge de retorn féu parada de tres dies a València per tal de conèixer els tresors artístics d'aqueixa població. Reinstallat a Barcelona, va dedicar-se a pintar el retrat del rei, per complir la comanda de la Junta de Comerç, retrat que deixà enllestit al cap de tres mesos. El mateix any 1833 pintà un altre retrat de Ferran VII per a l'Acadèmia de Medicina de la nostra ciutat. El 8 de gener del 1834 l'Acadèmia de Ciències el nomenà soci numerari, i el 26 d'abril del mateix any li oferí l'única plaça que tenia vacant de l'Escola gratuita, amb encàrrec d'establir-hi l'ensenyament del «Dibuix d'Ornat». Per tal de documentar-se sobre aquesta especialització, Arrau emprengué el seu segon viatge a Itàlia, i, passant per Marsella i Gènova, es dirigí a Milà on va adquirir tractats de dibuix ornamental i models en guix, compongué un pla de curs elemental en setze lliçons i va fer estudis arquitectònics a l'aiguatinta amb destinació a l'aula seva. De retorn a Barcelona, visità Aix, Nimes i Montpellier.

El 1835 Josep Arrau i Barba pintà una vista del claustre del convent de Santa Caterina, pintà el retrat d'En Joan Agell i rebé el nomenament de soci fundador de la «Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País». El 29 de novembre del 1836 fou nomenat director particular de l'Escola de Dibuix d'Ornament. En agost del 1837 emprengué un viatge a València per tal d'estudiar les obres dels pintors valencians, i, de tornada, va detenir-se a Tarragona, frisós de conèixer els monuments d'aqueixa ciutat. El 21 de juny del 1838 i en companyia dels seus amics En Josep i En Joan Brocca, emprengué un viatge a Sevilla, on — després d'haver passat per València, Alacant, Cartagena, Almeria, Màlaga, Gibraltar i Càdiç — va restar dos mesos fent-hi estudis de pintura i recollint-hi dades per a compondre la memòria *Paralelo entre los estilos de Zurbarán y Murillo*, que llegí a la «Real Academia de Ciencias y Artes» el dia 6 de novembre del mateix any. Vers aquest es concentrà Arrau i Barba en l'estudi de l'arquitectura, sota la direcció del seu bon amic En Joan Brocca, arquitecte milanès que residia a Barcelona; i féu també un viatge a les Illes Balears, tenint a Palma avinentesa de conèixer bones pintures en els palaus del comte de Montenegro i de les famílies Ariany, Veri, Vilallonga i altres. Allí copià obres de Van Dick, Murillo i Ticià, i retratà en una sola sessió pictòrica (de sis hores) el seu amic l'advocat En Nicolau Ripoll. El 1840 i amb motiu de la vinguda dels reis d'Espanya a Barcelona, la Junta d'obsequis el nomenà director d'una tenda de campanya per a rebre'ls a la Creu Coberta, comanda que Arrau va dur a terme gratuitament i a gust de l'expressada Junta. Aquest mateix any Arrau i Barba féu el seu segon viatge a Mallorca on restà dos mesos vivint al palau del comte de Montenegro i ocupat en la restauració de pintures. L'any següent la Junta d'Obra de l'església barcelonina, de Santa Maria del Mar, li encarregà l'execució d'una pintura per a la nova capella del Santíssim, on hi fos representat el lavatori de Jesucrist als seus deixebles, obra no acabada fins el 1843 i que Arrau i Barba féu gratuitament per tractar-se de la Parròquia on fou nat i on la casa pairal era emplaçada. El 28 de març del 1843 fou nomenat substitut del director (Damià Campeny) de l'Escola de Nobles Arts, barcelonina.

El 28 d'agost d'aquest mateix any, i en companyia del seu íntim En Joan Cortada, emprengué un viatge per França i Bèlgica, les impressions del qual restaren remembrades en un diari que anaven escrivint. El 1844 i amb motiu de la tornada a Barcelona de la reina Maria Cristina, assumí la direcció en l'exornament de la gran sala de Llotja. L'abril de l'any 1845 va ésser nomenat soci de l'Arqueológica Tarraconense. Aquest mateix mes Josep Arrau i Barba emprèn un

tercer viatge a Itàlia, i conegué, metòdicament, Gènova, Livorna, Pisa, Lucca, Carrara, Civitavecchia, Nàpols i Roma, on es reuní amb el seu amic el pintor Pelegrí Clavé i amb En Joan Brocca. A Roma pintà algunes figures, entre les quals el bust de noia reproduït en aquest mateix «Butlletí», en la pàgina 212 del Volum VI. Després passà a Siena, Florència, Bolònia, Ferrara, Pàdua, Venècia, Vicenza, Verona, Màntua, Plancença, Lodi, Milà i Torí. Altra vegada a Barcelona, obrí un curs de *Teoría de las Bellas Artes*, fundà l'«Asociación de Amigos de las Bellas Artes» sota el patronatge de la «Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País». El 1851, amb motiu de l'Exposició Universal de Londres, emprengué un viatge a França, Anglaterra i Bèlgica. Amador també del paisatge català, l'estiu del 1853 el passà d'excursionista per Vic, Ripoll, Ribes, Núria, Puigcerdà i la Cerdanya francesa, Olot i Sant Esteve d'En Bas.

El 1854 Josep Arrau i Barba va contraure matrimoni amb Na Teresa Roger, filla d'una distingida família de Sant Andreu del Palomar. Des d'aleshores comença la seva gran activitat com a pintor de retrats amb intercalacions de caràcter didàctic acadèmic. Pot dir-se que fins el 1862 aquesta doble labor d'Arrau i Barba és contínua, i és premiada amb la comanda, de part de l'Institut Provincial, de la tela amb el retrat de la reina Isabel II, retrat que fou destruït per la

Josep Arrau. — «Jesús rentant els peus dels seus deixebles»

Josep Arrau. — «Retrat de la reina Isabel II»

Revolució del 1868 i del qual en fou esbós una de les teles suara ofertes per En Miquel-Cassimir Arrau als Museus d'Art de Barcelona. Passat el 1862, Arrau i Barba pintà poc; el 1866 va ésser elegit President de l'Acadèmia de Ciències i Arts, de Barcelona.

La contextura físico-moral i els darrers moments de la vida d'Arrau i Barba són descrits amb concisió pel seu fill En Miquel-Cassimir Arrau — el generós donant dels manuscrits, dibuixos i pintures de què hem fet esment — amb les paraules que segueixen: «De forta salut, ordenat en tots els actes de la vida, foren els seus lemes: treball, honradesa i virtut. Era fidel complidor dels seus deures i tenia l'ensenyança com un vertader sacerdoci. Pot ben dir-se que morí en compliment del mateix, puix trobant-se indisposat i no volent faltar a la seva aula de la Llotja, una freda nit del mes de desembre del 1871, es veié atacat per una pulmonía que acabà amb la seva vida, el dia 11 de gener de l'any 1872, a la seva casa pairal, núm. 44 del carrer del Rec, d'aquesta ciutat, havent complert el refrà català de: *Roda el món i torna al Born*».

* * *

«Joan Sacs» en el primer dels articles «*Un manuscrit modern*», («La publicitat» Barcelona, 17 d'agost del 1929), deixà escrit, com a presentació: «Josep Arrau i Barba fou un home important i un temperament curiosíssim. Fou, en primer lloc, un adalerat de cultura en el desert intellectual d'aquella primera meitat del segle XIX català; fou gairebé un autodidacta, com gairebé tots els catalans del seu temps, però ho fou amb una poderosa ambició enciclopedista». Josep Arrau i Barba sentí molta afició a les activitats

Josep Arrau. — «Retrat de la senyoreta Rosa Rigalt»

arquitectòniques, i per tal de donar a les seves tasques extra-artístiques validesa acadèmica passà per les aules de la Universitat Literària de Barcelona on el 1846, el 21 i el 24 de maig, respectivament, va rebre els títols de Llicenciat i de Doctor en Ciències. Aleshores pogué llegir, a l'Acadèmia Científica barcelonina, amb ple dret, gran nombre de memòries. D'algunes de les obres didàctiques podem donar-ne la data. Són aquestes:

1834: *Acerca del modo de limpiar y restaurar pinturas.*

1838: *Acerca de los sistemas de las escuelas antiguas de Pintura.*

1838: *Paralelo entre los estilos de Zurbarán y Murillo.* (Treball ja esmentat ací).

1839: *Observaciones acerca del Daguerrotipo.*

1849: *Nueva teoría de las auroras boreales.*

1850: *Acerca de lo que falta descubrir para fundar la parte teórica y científica de la pintura.*

1850: *Acerca de las escuelas de dibujo para los artesanos.* (L'esborrany de la qual «Memòria» entra, com hem dit, a la Biblioteca dels Museus d'Art de Barcelona).

1854: *Teoría tónica y cromática aplicada a la Pintura.*

1857: *Necrología de don Damián Campeny, Escultor de Cámara y Profesor de la Escuela de Bellas Artes de Barcelona.*

1863: *Nociones de mecánica del cuerpo humano para servir de guía a los que profesan las bellas artes del diseño.*

1866: *El estudio de las ciencias naturales exactas conduce al conocimiento de un Ser Supremo y, por consiguien-*

te, el ilustrado naturalista no puede ser ateo.

També va deixar escrits els treballs que segueixen, dels quals n'ignorem la data:

Observaciones sobre el procedimiento de Mr. Raymond, hijo, para teñir lana de azul de Prusia.

Acerca del modo de descubrir la substancia que ha servido como materia colorante para teñir cualquier paño de color azul.

Elogio histórico de don Pelegrín Fores, socio artista de la Academia de Ciencias de Barcelona.

La aurora boreal de 17 de noviembre de 1848.

Acerca de la Exposición de Londres dando noticia de los hornos para cocer, alimentados por medio del gas carbonado y de la luz eléctrica.

Acerca de las causas que motivaron el atraso de las ciencias naturales hasta mediados del siglo pasado.

Extracto de los cuatro cuadernos correspondientes a los meses de mayo, junio, julio y agosto de 1858 de los Anales de química y física que se publican en París desde muchos años bajo la dirección de Chevreul, Dumas, etc.

D'altra banda, Arrau i Barba fou un viatger amatent a copsar totes les bones lliçons que les ciutats visitades podien donar-li, i recollí, en quaderns, els comentaris suscitats per la vida i l'art d'Itàlia, de França, de Bèlgica i d'Anglaterra; en la pedagogia artística donà a les premses de la Casa Gorchs, el 1858, el seu *Curso elemental de ornato*, que consta de vint-i-vuit lliçons, és a dir, de vint-i-vuit làmines gravades en coure. Arrau i Barba contava entre les seves amistats, a més a més dels germans Brocca (esmentats ací), a En Joan Cortada, En Antoni Brusi i Ferrer, En Joan Agell i Torrents, En Damià Campeny, En Vicenç Rodés, En Pelegrí Clavé, En Andreu Aleu, En Marià Obiols, els germans Barret i els germans Vallmitjana.

Josep Arrau i Barba va dedicar bona part dels anys darrers de la seva vida laboriosa a escriure, sota el pseudònim de «Dr. D. José Varra» una voluminosa novella, *El juramento de un artista o Juan y Pepita*, novella nada de la seva preocupació pel retard intellectual dels compatricis coetanis, el qual ell volia apaivagar mitjançant una novella plena d'acció on els protagonistes es trobessin en situacions pròpies per a la divulgació d'idees o de dades artístiques, científiques, polítiques i filosòfiques. Arrau fa desplegar la trama de la seva novella en aquella primera meitat del segle XIX que ell va viure intensament, i l'arreplec de clarícies artístiques o científiques es va desenvolupant a l'entorn d'aquest fet nodal: L'autor era mestre de dibuix d'unes noies, filles d'un acabalat matrimoni gironí, del qual el pare vivia a la casa pairal de Girona; i la mare vivia, amb les filles, a Barcelona, per no provar-li el clima de Girona. D'aquesta separació matrimonial va pervenir-ne un plet, i el marquès d'Alfarràs, personatge influent a Madrid, feia causa comú amb el marit, mentre que Arrau, de gran prestigi a Barcelona, va posar-se de la banda de la muller. El resultat de tot això va ésser un gran odi del marquès d'Alfarràs envers Josep Arrau i Barba, contra l'avançament i glòria del qual el marquès treballà eficaçment, fins a impedir que li fos atorgat el títol d'arquitecte, malgrat els bons projectes que, amb el seu caràcter enciclopèdic, havia presentat Arrau, i aquest va venjar-se del marquès d'Alfarràs retratant-lo en el traïdor d'*El juramento de un artista*, curiosa novella amb clau que ve a ésser com una mena de testament intellectual del laboriós enciclopedista del vuit-cents barceloní. Està plena de nombroses i interessantíssimes notícies.

JOSEP-F. RÀFOLS

BIBLIOGRAFIA

«Extracto de la hoja de méritos y servicios de don José Arrau, Profesor de estudios de aplicación con destino a la escuela elemental de Bellas Artes de Barcelona dependiente del Instituto». — M. Ossorio y Bernard, «Galería biográfica de artistas españoles del siglo XIX», Madrid, 1883-1884. — A. Elías de Molins, «Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX», Vol. I, Barcelona, 1889. — «Joan Sacs» (F. Elías), «Un manuscrit modern», «La Publicitat», Barcelona, 1929. — M.-C. Arrau: «Josep Arrau i Barba, Pintor català del Segle XIX, doctor en Ciències Excursionistes», estudi biogràfic llegit el 13 de maig del 1936 al Centre Excursionista de Catalunya, a Barcelona. — R., «Una exposició-homenatge de Josep Arrau i Barba», «Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona», núm. 62.

LES ADQUISICIONS DE LA COMISSARIA DE MUSEUS EN L'EXPOSICIÓ DE PRIMAVERA DEL 1937

En la segona quinzena d'aquest darrer juliol xafogós, el vianant i especialment l'«amateur d'estampes», que, degut a l'escassetat d'exposicions, anava assedegat de contemplació artística, pogué finalment satisfer la seva apetència en un dels vestíbuls de l'estació subterrània de la plaça de Catalunya, on enguany s'ha celebrat l'Exposició de Primavera. No ens atreviríem assegurar, però, que l'entusiasta ciutadà hagi quedat tan satisfet com altres vegades.

Perquè, cal confessar-ho, aquest any el certamen oficial, ni qualitativament ni per la quantitat, no es pot equiparar amb els que l'han precedit. Sigui pel que sigui (no és hora d'escatir-ho) hem de constatar que el Saló d'enguany no ha assolit, en conjunt, el to a què ens tenia acostumats. Però també hem d'anotar amb goig, que algunes aportacions individuals força remarcables ens han compensat de la global mesquinesa i de la «palla» vulgaríssima, que, aquest any, ha rebrotat amb singular ufana.

No obstant, aquesta Exposició presenta un mèrit efectiu que és molt d'agrair: la continuïtat. Mal sigui en plena canícula, en un subterrani particularment xafogós i les actuals circumstàncies, s'ha celebrat l'Exposició de Primavera 1937, continuadora perseverant de les anteriors. Per això sol, ja hauria estat suficientment justificada, perquè així s'ha pogut mantenir el contacte entre públic i artistes, després d'un obligat apartament.

Xavier Nogués. — «Mercat d'Olot»

I també és d'agrair la continuïtat demostrada per la Comissaria de Museus en adquirir — com cada any — algunes de les obres exposades. Els encarregats de fer la tria han tingut bon ull. Encara que no hagin pogut adquirir tot el bo i millor de

Francesc Labarta. — «Sol i ombra»

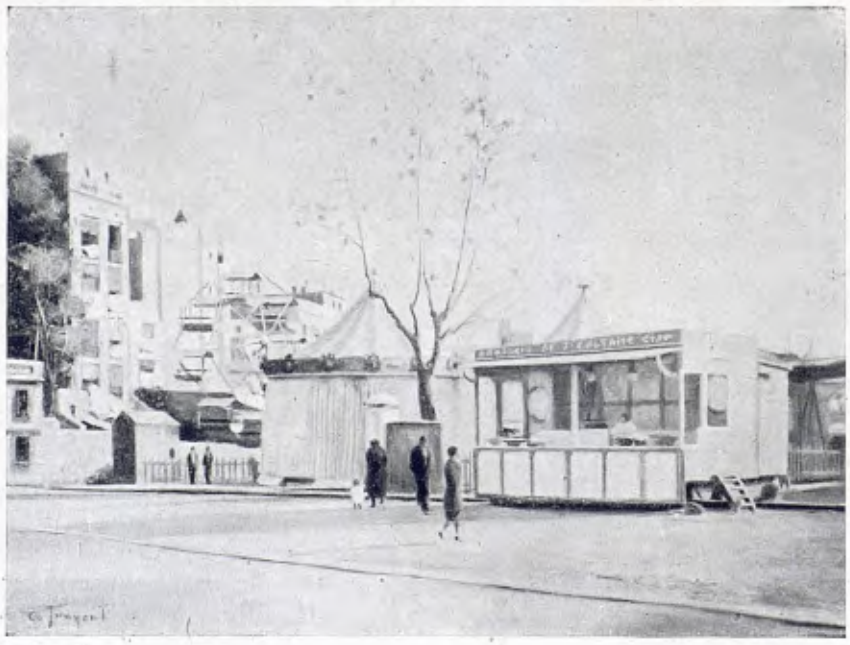

Albert Junyent. — «Fira de Gràcia»

la sala, totes les adquisicions de la Junta podrien incloure's en el grup de les obres remarcables que citàvem de bon principi.

I entre aquestes, una de les més apreciables és, sens dubte, el «Mercat» de Xavier Nogués.

L'obra pictòrica de Nogués ja és prou coneguda perquè haguem de repetir tots els elogis a què és mereixedora. Però, de les diverses facetes de la seva personalitat, la pintura a l'oli és de les menys prodigades. Per això, a cada nova tela s'han de repicar les campanes; i aquesta vegada amb força estrèpit.

En aquest «Mercat» de poble, cada figura posa a la seva manera, tothom fa el que li dóna la gana sense sotmetre's a l'obligat encarcarament d'una artificiosa composició més o menys «estudiada», i, en canvi, d'aquest conjunt espontani en resulta una harmoniosa articulació de figures. I és que a Nogués, com els bons prestidigitadors, mai no se li veu la trampa.

Quan Nogués pinta un quadre de cavallet hom l'ha titllat d'insuficiència quant a la substancialitat pictòrica o — per dir-ho d'altra manera — de manca de «pintura pictòrica». Però, això que en molts artistes constitueix, evidentment, una falla greu, en ell no és cap defecte, sinó més aviat una de les seves singulars gràcies. I és que per arribar al moll de l'os de la pintura, Nogués no te cap necessitat de complicar ni castigar la pinzellada. Mireu, sinó, aquest «Mercat», d'una acuïtat cromàtica impressionant, on cada personatge queda suficientment «explicat» sense proposar-ho. I, el verd del vestit de la noia de primer terme ¿no sembla talment

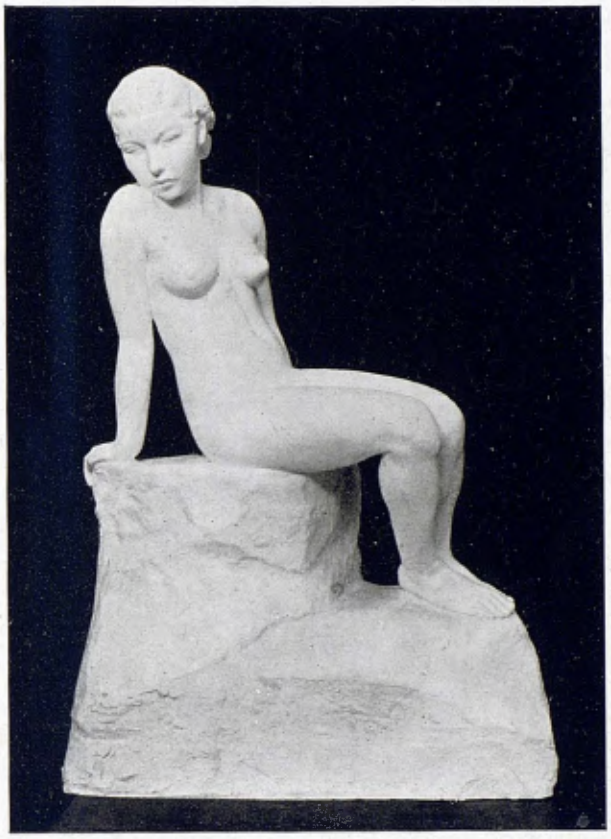

Josep Dunyach. — «Nu»

Joan Serra. — «Marina»

Miquel Villà. — «Etzevares d'el Masnou»

d'una miniatura persa, però a la vegada tan racialment nostra?

La «Marina», de Joan Serra, és una excellent mostra de la darrera evolució d'aquest dotat artista. La seva visió deriva, cada vegada més, cap a un subjectivisme creador de noves harmonies. Però el seu nou estil no és cap subterfugi per a escamotejar les qualitats substancials de la matèria. Aquesta tendència subjectivista es verifica sense deixar de tocar de peus a terra, sense alterar les diverses qualitats pictòriques del paisatge.

Així, en aquesta «Marina», tenim una conjugació feliç de verds i blancs que transcriu un recó de platja. I per voluntat o per visió — o pel que sigui — de l'artista, resulta que el cel és blanc, la mar és blanca i la paret de la casa és també del mateix color. Doncs bé: cada un d'aquests tres blancs afins expressa una determinada mena de matèria, i si ens atrevíssim, diríem que cada substància conserva el seu pes específic. Dels tres blancs, aparentment iguals, el de la casa és consistent, el del mar, transparent i el del cel, vaporós. I desenganyeu-vos, els que només fan «subjectivisme» no aconsegueixen semblants filigranes.

Subratllem el «Sol i Ombra» de Francesc Labarta, com un dels moments més àlgids de la seva obra. En aquesta pintura, Labarta s'ha després d'anteriors formulismes — que li feien més mal que bé — i amb digitació àgil i sensible, ens presenta un carrer amarat d'exquisides transparències, on la banda solellada resta suaument tamisada i les tonalitats ombrívoles irradien lluminositat. I de tots els recons de la tela traspua una llum rosada que matisa l'atmosfera i, gairebé diríeu, que la perfuma.

Ramon Calsina. — «Meditació»

Francesc Serra. — «Apunts de nen»

La pintura de Miquel Villà ha estat classificada de neoromàntica, d'expressionista i fins de seguidora de Vlaminck. Però tot això no és cap mal, i tant se val. Perquè, amb el temps, hem vist que Villà ha anat aprofundint l'ofici fins a assolir una personalitat forta, alliberada de tota primicial influència. I actualment tendeix cap a un intelligent realisme.

Amb aquestes «Etzevares d'el Masnou» — apreciable monjoia de la seva producció — no hem arribat encara a l'objectivisme de les seves darreres obres. L'expressió pictòrica es manifesta per les vibracions rutilants de la pinzellada i en el dramatisme emotiu tan peculiar de l'artista. L'afuada percepció de Villà no és pas assequible a totes les intelligències; perquè a més de la plàstica hi ha una certa guspira interna — no perceptible per qualsevol — i que és la sal de la seva pintura.

En la «Meditació», Ramon Calsina ha deixat de banda el seu esperit visionari d'altres vegades. Aquí tot és real i tractat objectivament. Un interior penombrós traspassat per un raig de llum zenital que arbora una draperia vermella i enfoca la noia meditativa.

Obra realitzada amb un veritable coneixement de l'ofici i per mitjà del qual aconsegueix resoldre elegantment les dificultats pròpies del tema. A més del valor pictòric — força remarcable — aquesta tela té qualitats decoratives de bona llei.

D'Albert Junyent ha estat adquirit un agradable panorama de barraques de fira, pintat amb la correcció habitual d'aquest apreciat artista. En la gamma cromàtica no s'exalta cap estridència efectista; els *rapports* notablement ben entonats, i una exquisida lluminositat s'espargeix apaciblement per tota la tela com en una bella estampa d'època.

L'aportació de Josep Dunyach (ens referim concretament al «Nu») és una de

les més interessants del Saló, i no tan sols pel seu valor intrínsec, ans també per la superació que representa.

Perquè en aquest Saló, la majoria dels expositors es limiten a conservar les seves més o menys acreditades posicions (alguns exhibeixen obres ja exposades) i d'altres encara fan un paper molt més trist en sortir a la palestra en franca retirada. En canvi, Dunyach és dels pocs que ha avançat amb passa ferma.

Cal només comparar el «Nu» d'enguany amb les tres obres presentades al Saló passat, per no dubtar-ne. Sembla com si d'aquell realisme vivent del «Tors», d'aquella expressivitat del «Cap de noia» i d'aquella tendresa emotiva de «La Família», n'hagi elaborat la mixtura que inflama aquest «Nu», adquirit per la Comissaria de Museus. I diríeu que l'alè vital del model encara perdura en la forma escultòrica; un modelat palpitant i alhora sanament vertebrat.

Aquest «Nu» ha assolit aquell punt dolç de les obres ben reeixides; una de les més sensibles que ha esculpit Dunyach i mereixedora d'alta consideració.

El «Nu de noia», de Llorenç Cairó, és una prova més del seu caient classicista per bé que posseït de la sensibilitat d'ara.

La concisió del seu estil és una de les bones qualitats a remarcar. Una concisió que no exclou, però, les accidentacions de la forma. Perquè el mestratge de Cairó aconsegueix la depuració del modelat sense alterar ni empobrir la substancialitat del model.

També voldríem remarcar la manera distingida que té de plantar aquesta figura de Cairó, com si hagués vingut de Tanagra.

I amb els «Apunts d'infant», de Francesc Serra, s'acaben les adquisicions de la Junta de Museus en l'Exposició del 1937. Hem començat la llista amb Xavier Nogués — un dels autèntics prestigis de la nostra pintura — i l'acabem amb Francesc Serra, considerat com una jove esperança.

Però amb un traç tan segur i incisiu com el del seu llapis, ja no cal parlar més de futures possibilitats, sinó de catalogar-lo, des d'ara, com un dels nostres dibuixants més estimables.

Amb aquestes adquisicions, el nostre Museu s'ha enriquit amb les noves signatures dels pintors Miquel Villà, Ramon Calsina i Albert Junyent, i de l'escultor Llorenç Cairó, mereixedors, els quatre, de figurar en el catàleg oficial del nostre patrimoni artístic.

Arnau d'Erill

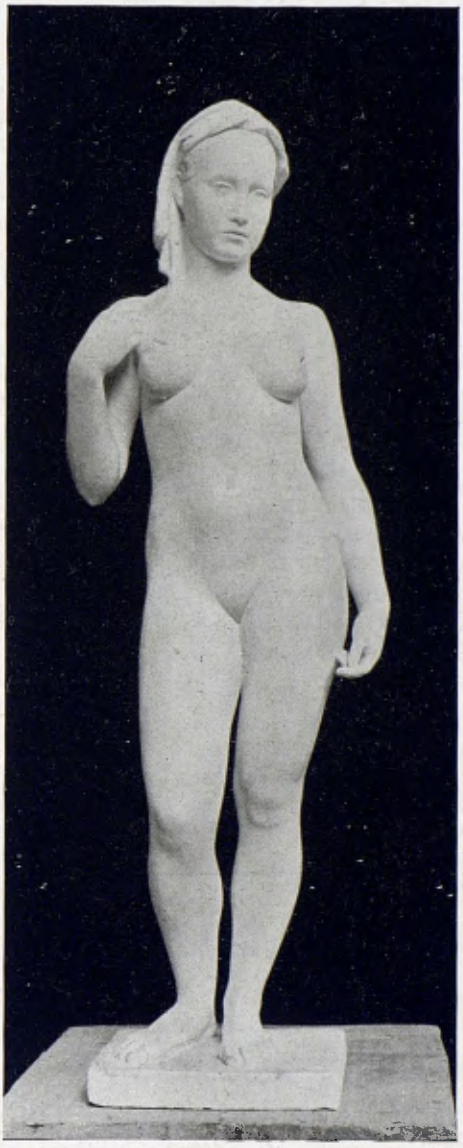

Llorenç Cairó. — «Nu de noia»

TRES PINTORS CATALANS A L'EXPOSICIÓ DE «FLORES Y BODEGONES»

Ha arribat a les nostres mans el «Catálogo-Guia» de la «Exposición de Floreros y Bodegones en la Pintura Española», que l'any 1930 va celebrar a Madrid la «Sociedad Española de Amigos del Arte».

És un interessant petit volum que conté un notable pròleg de Julio Cavestany i no escasses informacions bibliogràfiques dels autors dels quadres exposats.

Ens ha cridat l'atenció constatar, entre aquests, els noms de tres artistes catalans.

Aquest fet ens indueix a recordar el que representava aquella exposició i el paper que en ella hi varen fer aquells compatriotes nostres.

L'exposició responia, en primer lloc, al propòsit de reflectir la moda que havien obtingut aquests temes pictòrics, a conseqüència de l'interès despertat entre els crítics respecte a l'autenticitat dels bodegons atribuïts a Velázquez.

Amb tot, la moda dels bodegons i els florers potser no provenia exclusivament d'aquest fet.

Com diu el Cap de la Secció d'Estampes de la Biblioteca Nacional, senyor Enrique Lafuente, la predilecció per aquest gènere, pot provenir del natural moviment de reacció contra el quadre d'història i contra l'academisme excessiu, la qual condueix a estimar les coses per elles mateixes i, per tant, a admirar i reproduir els models propis dels bodegons i dels quadres de flors o de fruites.

El fet és que hi ha en el món de l'art una considerable corrent de simpatia per aquesta branca de la pintura.

Efecte d'aquest estat de coses fou l'exposició de «La Nature-morte Hollandesa» celebrada a Brusselles el 1929; la de «Les peintres de la realité en France au XVII siècle» que va tenir lloc a París l'any 1934 i la de «Floreros y Bodegones en la Pintura Española» que motiva aquesta nota.

El temps a què pertanyien les obres exhibides en aquesta darrera Exposició comença a la fi del segle XVI i acaba a mitjans de la centúria passada.

Recollia, doncs, un aspecte molt important, abundant i poc estudiat, d'un interessant període de la pintura espanyola, que s'inicia amb el barroquisme i predomina en els països on el barroquisme en la pintura fou més intens com Espanya, Itàlia i els Països Baixos.

De l'aspecte i el caràcter generals de l'Exposició, se'n publicaren interessants estudis en el núm. 7 de l'any IV de la «Revista Española de Arte», i en el 871 de la «Gazette des Beaux Arts» de París.

El que volem esmentar en aquestes pàgines, per les suggestions que ofereix, és la participació dels tres pintors catalans.

Remarquem, en primer lloc, que els organitzadors d'aquesta valuosa manifestació artística varen recordar, en aquella ocasió, que el quadre de flors o de fruites respongué, en part i en els seus començaments, a la pràctica de substituir amb ells els pitxers que s'acostumaven a posar a cada costat de la imatge en l'interior de les cases particulars, o bé a la finalitat purament decorativa que, com és natural, es perseguia en les residències senyorials, situades en l'ambient de luxe que sempre es produeix en el veïnatge d'una cort reial.

Sembla que collaborà, a més, a l'èxit que varen tenir entre el públic, el desig general d'una contemplació amable i reposada, en contra dels temes de guerres i martiris que tant abundaven en els altres quadres.

Quant a la inclinació de l'artista per a produir obres d'aquest gènere, en el qual caldrà incloure-hi, també, el «bodegón», nom de pura ascendència castellana, ha estat recordada la predisposició innata de l'espanyol al més cru realisme, el qual es troba sempre més a prop dels temes propis d'aquests quadres, que no pas del concepte exuberant i esplendorós de la bellesa, que el renaixement italià no va poder fer triomfar entre nosaltres.

Aquestes són les característiques generals que els organitzadors de l'esmentada Exposició de Madrid assenyalen a la pin-

Gabriel Planella. — «Flores»

Gaietà Benavent. — «Bodegón de frutas»

tura de florers i bodegons que allí varen reunir.

Però remarquen, per altra part, l'existència, dintre d'aquest conjunt, de tres centres de producció, relativament diferenciats i el fet que l'especialitat pictòrica espanyola de què ens venim ocupant, a mitjans del segle XIX es decanta per una acusada imitació de les obres holandeses i flamenques del segle XVII.

Aquells tres centres de producció són Castella, Andalusia i el grup de València, Mallorca i Catalunya.

La part catalana d'aquest darrer grup estava representada en la repetida Exposició de la «Sociedad Española de Amigos del Arte» pels següents autors, amb les obres que respectivament s'indiquen.

Gabriel Planella, que havia nascut a Barcelona el 1780 i hi va morir el 1850, havent estat professor de l'Escola de Dibuix de la nostra Junta de Comerç.

El quadre d'aquest pintor que figurava a l'Exposició es titulava «Flores» i era signat del 1845, és a dir, de ben a prop de l'època en què s'assenyala a la nostra pintura de flors i bodegons la tendència a imitar la pintura holandesa del mateix gènere corresponent al segle XVII.

Aquest quadre provenia del Palau Nacional de Madrid, i, per tant, és de suposar que havia pertangut a la Corona d'Espanya.

Francisco Lacoma. — «Cesta de flores»

Altre d'aquests autors era Francesc Lacoma, també fill de la nostra ciutat, en la qual va néixer el 1784; havia passat a residir a París el 1808, i allí va morir després d'haver deixat nombrosos quadres en diverses institucions de Madrid i col·leccions particulars.

El que figurava en l'Exposició era propietat de l'«Academia de Bellas Artes de San Fernando» i es titulava «Cesta de flores».

L'últim dels tres pintors catalans de l'Exposició era Gaietà Benavent, fill de Reus, deixeble de Martí i Alsina, i autor d'innombrables obres de l'especialitat que motiva la present nota, per bé que també d'algunes marines, com no podia ésser d'altra manera si es té en compte la influència que forçosament devia rebre del seu mestre.

Benavent pertany també per l'edat a aquesta meitat del segle XIX a què abans hem fet allusió, per bé que va morir a la nostra ciutat quan ja havia finit aquesta centúria.

L'obra d'aquest artista que es podia contemplar en l'Exposició està catalogada amb el títol de «Bodegón de frutas» i provenia també del Palau Nacional de Madrid.

Els tres pintors que acabem d'esmentar, varen representar, doncs, en aquella exhibició monogràfica, la pintura catalana de flors i fruites de la primera meitat del segle passat.

Per la qualitat de llurs obres es veu que no varen desmerèixer gens de les altres, entre les quals n'hi havien dels més brillants mestres de l'antiga pintura espanyola.

Però, a més, constituïen un document històric eloqüentment demostratiu del moment en què es produí entre nosaltres la corrent d'imitació de la pintura holandesa i flamenca de què abans hem parlat.

Contemplant aquests quadres i alguns dels que foren exhibits en l'Exposició de «La Nature-morte Hollandesa» del 1929, anteriorment indicada, es troben a primera vista aquestes concomitàncies.

És més, hom pot comprovar l'existència de l'única diferència que, a judici dels crítics que han estudiat el problema, es troba entre les obres influents i les influïdes d'aquell moment.

És la diferència que hi ha entre unes obres produïdes dintre l'ambient i les condicions psicològiques o religioses del poble holandès del segle XVII i les que han estat pintades sota l'admiració que aquelles obres mereixeren als pintors espanyols, però també sota la gran ventada del romanticisme que a casa nostra dominava en aquells dies.

Josep M. Xiró

JOSEP M. XIRÓ

El notable pintor Josep M. Xiró i Taltabull, que tan llegítim prestigi havia aconseguit entre els nostres artistes moderns, ha mort a Barcelona, després de perllongada malaltia, el dia 18 del passat mes de juliol.

Tant pel seu estil com per la seva inspiració, tenia en la nostra producció artística una personalitat especial, assenyaladament destacada.

Els títols de les seves obres més conegudes són per ells sols una indicació del caràcter d'aquesta personalitat. Recordem entre ells: «Fantasia Nietzcheana», «La mort del Sol», «Fete des Flots», etc. S'adeia perfectament amb la seva particular manera de veure les coses i trasplantar-les a la tela els temes de «L'Atlàntida» i «La batalla de Lepanto» que li foren encarregats respectivament per a ilustrar una edició monumental del poema de Verdaguer i per a decorar un dels plafons del saló de Sant Jordi de la Generalitat.

Aquesta personalitat s'havia format en els estudis seguits amb ànima d'artista a Barcelona, a París i a Munic. A París, on va residir una llarga temporada, va

fer, entre altres obres, alguns cartells, en els quals la seva fantasia es posava magníficament al servei de la finalitat de propaganda d'aquesta mena de treballs. A aquesta capital va prendre part a les exposicions dels Independents, de la Société Nationale i dels Orientalistes. A Munic va celebrar dues exposicions amb un èxit brillant.

A Espanya havia obtingut nombroses distincions. Entre elles es poden esmentar els diplomes guanyats en exposicions oficials de Madrid i Saragossa; la Medalla d'Or de la Internacional de Belles Arts, celebrada a Barcelona el 1911, i els dos premis dels concursos de la nostra Societat d'Amics del País. També n'havia obtingut un en una exposició de Mèxic.

El nostre Museu té dues interessants obres d'aquest pintor. Una, titulada «Cor i ales», fou adquirida en l'Exposició del 1919 i l'altra, que es diu «A la Victoria de Samotracia», ho fou en la del 1929.

En diverses col·leccions particulars es poden admirar uns notables paisatges que últimament va fer a Versalles, a distints punts del sud de França i a Girona. Al Palau Nacional una de les pintures murals que el decoren és seva; és la que es titula «El carro d'Apolló».

Havia nascut a la nostra ciutat el 21 de febrer del 1878.

LLEÓ SOLÀ GENÉ

També hem de donar compte del traspàs d'un artista català que s'havia distingit notablement: és Lleó Solà Gené.

Havia nascut a Manresa el 24 d'abril del 1886. Es va dedicar primerament al conreu de l'escultura, obtenint una Medalla d'Or a l'Exposició Internacional de Belles Arts de Barcelona corresponent al 1911.

Després residí algun temps a l'Argentina on va deixar diverses obres seves.

D'allí passà a París, dedicant-se des d'aleshores a la pintura. Les seves produccions d'aquest moment s'enquadren en el moviment dels avantguardistes, entre els quals va fer sempre un bon paper. Ho demostren encara avui els quadres que es poden veure en nombroses col·leccions particulars de París, com ho varen demostrar els que va exposar a les Galeries Maragall l'any 1934.

Darrerament, la Generalitat, en homenatge a la seva memòria, li ha adquirit una pintura per a ésser destinada al nostre Museu.

Ha mort a Capellades, on s'havia retirat, el dia 21 del darrer mes de febrer.

INGRESSOS ALS MUSEUS

Segon semestre del 1936

ADQUISICIONS

A l'Exposició de Primavera del 1936:

«Adela», pintura per Ernest Santasusagna. «Maternitat», pintura per Rafael Estrany. «Sant Gervasi», pintura per Oleguer Junyent. «La núvia», pintura per Lluís Masriera. «Figura vermella», pintura per Pere Créixams. «Flors», pintura per Olga Sacharoff. «El gerro de Talavera», oli per Jaume Mercadé. «Bucòlica», pintura per Joan Junyer. «Noia mirant un llibre», pintura per Josep Obiols. Dibuixos per Carles Bécquer. «Il·lustracions», dibuixos per Josep Narro. «Adela», escultura per Josep Clarà.

A particulars diversos:

Cinc retrats al carbó, per Ramon Casas.

DONATIUS

De la senyora Georgette Guillot:

Un botó discoidal d'aram repujat, del segle XIX.

Del senyor Francesc de P. Uriach:

Testa de Santiago Rusiñol en terra cuita, per Joan Borrell Nicolau.

Del senyor Jacint Ávila:

Diversos fragments d'ornamentació, en guix.

Del senyor E. Casacuberta:

Col·lecció numismàtica composta de 2.538 peces.

Del senyor Carles Pirozzini:

Una tauleta a l'oli, per Manuel Moliné.

Del senyor Pere Sors Guàrdia:

Un canó de bronze del 1751, dues pales i quatre fragments d'àncora, de plom.

Del senyor Martí Estany:

Setanta-nou cofrets antics, dos-cents deu rellotges antics amb les màquines corresponents i dues capses de rellotge antic sense màquina.

Del senyor Lluís Masriera:

Crist jacent. Pintura a l'oli de la qual és autor.

De la senyora Rosa Hernan:

Col·lecció de pintures, escultures, dibuixos, mobiliari, gravats, fotografies, autògrafs i llibres que havien pertangut a Ernest Soler de les Cases.

DIPÒSITS

Del senyor Josep Artigas Darnís:

Retrat d'home, pintura a l'oli per Antoni Caba.

Primer semestre del 1937

ADQUISICIONS

Al senyor Josep Manich:

5 monedes d'or, de darreries de l'Edat Mitjana: 2 de genoveses, 1 de veneciana, 1 de napolitana i 1 d'aragonesa.

DONATIUS

Del senyor Miquel C. Arrau:

Col·lecció de pintures originals del seu pare Josep Arrau i Barba: Autoretrat. Còpia de l'autoretrat del seu mestre Josep Molteni. Retrat de Damià Campeny. Retrat de Josep Brocca i Campí. Retrat de Francesc Barret i Druet. Retrat de Rosa Rigalt. Retrat de Pere Barret i Druet. Esbós del Lavatori pintat per a Santa Maria del Mar, de Barcelona. L'Evangelista Sant Marc. Esbós d'un retrat d'Isabel II.

Del senyor Josep Guardiola:

Col·lecció d'obres originals del seu mestre Ramon Amado: Cap d'estudi del rei Amadeu I, pintura a l'oli. Cap d'estudi d'home italià, pintura a l'oli. Cap d'estudi de noia barcelonina, pintura a l'oli. Còpia d'un quadre de Fortuny, pintura a l'oli. Pont del diable de Martorell, aquarel·la. Figura anatòmica de Miquel Àngel, aquarel·la. Cap d'estudi d'home, dibuix a la sèpia. Còpia d'un fresc de Tièpolo, aquarel·la. Còpia d'un fresc de Tièpolo, aquarel·la. Picaporta de la catedral de Tarragona, dibuix al llapis. Pagès català, aiguafort. Pagesa catalana, aiguafort.

Del senyor Josep-F. Ràfols:

2 paisatges de suburbi al llapis-plom, originals d'Hortensi Güell.

Del senyor Antoni Coll Fort:

627 peces d'indumentària de diversos estils i èpoques.

DIPÒSIT

Del senyor Lluís Masriera:

51 objectes d'art àrab, persa, japonès, cubà, malai, etc.

BIBLIOTECA D'ART DE LA COMISSARIA DE MUSEUS

Obres ingressades durant el primer semestre de l'any 1937

ADQUISICIONS

JOAN AMADES: *Cultura infantil* i *Notes d'indumentària.* — *Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana*, suplemento anual 1934. — *Estudis Universitaris Catalans*, vols. V, VI, VIII, XX, XXI i XXII. — POMPEU FABRA: *Diccionari general de la Llengua Catalana.* — *XIVè Congrés Internacional d'Histoire de l'Art (Suisse, 1936):* Programme. — *Íd.*: Comités et membres. — *Íd.*: Resumés des communications presentées en section. — *Íd.*: Ausstellung Kunstgewerbemuseum der stadt Zürich. Schweizer und werkkunst. — *Íd.*: Offentliche Kunstsammlung Basel. Katalog. — *Íd.*: Exposition Bâle au Musée des Arts Décoratifs. Tapisseries gotiques de la region bâloise. — *Íd.*: Aperçus sur l'art suisse. — JOSÉ PIJOAN: *Arte cristiano primitivo. Arte bizantino hasta el saqueo de Constantinopla por los cruzados el año 1204* (vol. VII de «Summa Artis»). — MARCEL AUBERT ET PAUL VITRY: «*La escultura gótica francesa. 1140-1270*», 2 vols. — MANUEL GÓMEZ-MORENO: *La escultura del Renacimiento en España.* — JOSEP GUDIOL RICART: *Els vidres catalans.* — JOSÉ CAMÓN AZNAR: *Álbum de la galeria de pinturas del Museo del Louvre.* — JOSÉ FRANCÉS: *Álbum de pintura moderna.* — TANCRED BORENIUS i E. W. TRISTRAM: *La pintura medieval inglesa.* — MANUEL ABRIL: *De la naturaleza al espíritu. Ensayo crítico de pintura contemporánea desde Sorolla a Picasso.* — O. ELFRIDA SAUNDERS: *La miniatura inglesa*, 2 vols. — WILH JOS. V. WASIELEWSKI: *Die bioline und ihre meister.* — PEDRO CALDERÓN DE LA BARCA i ENRIQUE C. RICART (ilustrador): *La vida es sueño.* — *Íd.* i JOSÉ DE TOGORES (ilustrador): *El Alcalde de Zalamea.* — PEDRO ANTONIO DE ALARCÓN i XAVIER NOGUÉS (ilustrador): *El sombrero de tres picos.* — E. MARQUINA i LAURA ALBÉNIZ (ilustradora): *Elegias.* — *Historia Universal* (Instituto Gallach), toms. IV i V. — *Historia de España* (Instituto Gallach), opus. 35 al 43. — JAUME VICENÇ I VIVES: *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516.*

DONATIUS

DE MUSEUS I ENTITATS ARTÍSTIQUES

VICTORIA AND ALBERT MUSEUM (Londres): «Annual Review 1936».

NATIONAL GALLERY (Londres): «National Gallery Illustrations. Continental Schools (excluding Italian). «Pictures from the Gulbenkian Collection lent to the National Gallery».

EXPOSITION AU JEU DE PAUME DES TUILERIES. MARS-AVRIL 1937 (París): «L'art catalan du Xè au XVIè siècle».

MUSÉE DE L'ERMITAGE (Leningrad): «Société pour les Études de l'Ancient Orient. Publicacions. 2 (9)». — «Altra publicació oficial en llengua russa, relativa al joc d'escacs a l'antic Orient».

THE HISPANIC SOCIETY OF AMERICA (New York): *Werner Caskel*, «Arabic inscriptions in the collection of the Hispanic Society of America». — *Alice Wilson Frothingham*, «Catalogue of hispano-moresque pottery in the collection of the Hispanic Society of America». — *Florence Lewis May*, «Catalogue of laces and embroideries in the collection of the Hispanic Society of America». — *Elizabeth du Gue Trapier*, «Daniel Urrabieta Vierge», 2 vols.

THE METROPOLITAN MUSEUM OF ART (New York): «Annual Report 1936». — «The Egyptian Expedition 1935-36».

THE ART INSTITUTE OF CHICAGO: «Report 1936».

D'ENTITATS CULTURALS

ACADÈMIA DE BONES LLETRES (Barcelona): «Butlletí. Anys acadèmics CCV-CCVIII (1933-36)».

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (Barcelona): «*Anuari 1927-31*». — «Diccionari Aguiló, vols. V al VIII». — *Manuel de Montoliu*, «Aribau i la Catalunya del seu temps». — *Manuel Trens*, «Ferrer Bassa i les pintures de Pedralbes».

INSTITUCIÓ DEL TEATRE (Barcelona): *N. Rimski-Körsakov* (compositor) i *V. I. Bielski* (llibretista), «Rondalla de la vila invisible de Kítej i de la donzella Fevronia. Traducció de Joaquim Pena i V. I. Bielski». — *Francesco Curet*, «Teatres particulars a Barcelona en el segle XVIIIè. — *Josep Artís*, «Semblança de Lleó Fontova». — *Prudenci Bertrana*, «En Rossinyol que jo he tractat».

COURS UNIVERSITAIRES DE VACANCES A BRUXELLES: «Programme (Art flamand ancien et art belge moderne)».

UNIVERSITAT D'UPSALA: *Henrik Cornell*, «The iconography of the Nativity of Christ». — *Ragnar Josephson*: «L'architecte de Charles XII Nicodème Tessin a la cour de Louis XIV». — «Upplands Förnminnesforenings Tidskrift. XLV. I».

DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

DEPARTAMENT DE PRESIDÈNCIA: «Població de Catalunya. 1936».

DEPARTAMENT DE FINANCES: «La politique financière de la Généralité pendant la Révolution et la Guerre. 19 juillet-19 novembre».

COMISSARIAT DE PROPAGANDA: «Le sauvetage du Patrimoine Historique et Artistique de la Catalogne». — «Id. edició anglesa». — «The cultural work of liberal governments in the Generalitat of Catalonia». — «Nova Ibèria. Revista mensual ilustrada, a comptar de la seva fundació (1 gener 1937)». — *J. Carner Ribalta*, «Poetes russos de la Revolució». — «Recull de 4 publicacions relatives a l'actuació de la Generalitat durant els anys 1936 i 1937». — «Altre, de 7 publicacions relatives a la transformació social, política i econòmica operada». — «Altre, de 8 publicacions relatives als estralls de la guerra».

D'AUTORS

JOSEP-F. RÀFOLS: Manuscrits originals dels assaigs «L'impressionisme català», «La pintura humanista a Catalunya», «Entorn del nostre barroc» i «Fi del segle XIX en les arts catalanes», acompanyat aquest de tot el material d'estudi aplegat per l'autor.

DE PARTICULARS

JOAQUIM BORRALLERAS: «Exposició d'Art, organitzada per la Secció de B. A. del S. U. de Professions Liberals. Abril-maig 1937. Obres salvades per la C. N. T. i F. A. I. ». — *Manuel Trens*, «El retaule de Sant Jordi de Vilafranca».

PERE CANTARELL: «A propósito de un centenario. Santa Inés Peranda de Asís». — «Exposición Iberoamericana de Sevilla. 1929. Sala del submarino Peral». — «Assaig d'ortografia catalana estampat per manament del Consistori dels Jochs Florals en lo present any de gràcia 1863». — «Exposition de la peinture chinoise organisée par le Musée des Ècoles Etrangères et Contemporaines a París. Musée du Jeu de Paume. Mai-Juin 1933». — *Antonio Sierra Corbella*, «Guía del Museo parroquial de San Vicente. Toledo». — «Toledo. Museo de San Vicente (Publicació del P. N. de T.)». — *Auguste Marguiller*, «La destruction des monuments sur le front occidental. Réponse aux plaidoyers allemands». — *Giuseppe de Manincor*, «Guia del Museo del Risorgimento Trentino. Castello del Buonconsiglio». — *J. de Manjarrés*, «Teoría estética de la arquitectura». — *J. M. Friesenegger*, «Guide through the Cathedral in Augsburg». — *Enrique Gómez Millán* i *José Hernández Díaz*, «Sevilla y la Semana Santa. Año 1931». — «Cartones de Raemaekers». — «Catalogue of an Exhibition of Spanish Paintings from El Greco to Goya (Publicació de The Metropolitan Museum of Art - New York)». — «Viladrich in the collection of the Hispanic Society of America». — «Das Mozart-Museum zu Salzburg». — «Casa di Riposo per Musicisti. Fondaziones Giuseppe Verdi. Milano». — «Consistori dels Jochs Florals de Barcelona. Record del Cinquantenari». — *J. Puiggarí*, «Capilla de San Cristóbal del Regomir». — *José Llavallol*, «Necrología del... Sr. D. Manuel Durán y Bas».

J. GIBERT: *Aurelio Capmany*, «La vida gremial de los oficios en Cataluña». — «Generalitat de Catalunya. Comissaria General d'Ordre Públic. Laboratori de Tècnica Policial». — *Petrov i altres*, «Les Musées de la U. R. S. S.». — «Catàleg en llengua alemanya d'una subhasta d'objectes d'art xinès. S. a.». — *Ernst Kuhnel*, «Persien in der Kunst». — *Joaquim Folch i Torres*, «Sobre l'art del moble a Catalunya».

GUSTAU GILI (editor): *Gabriel Miró*, i *Daragnès* (ilustrador), «Semana Santa».

JOAN TERRADES: «L'Exposition 1900. París. De la sèrie Guides pratiques Conty». — «Nouveau Paris Monumental. Itinéraire pratique de l'étranger dans París».

J. VIDAL VENTOSA: «Conferentia Club. Curs de Primavera 1930. Barcelona. Programa». — «L'art que belluga. Barcelona. Any 1, núm. 1 (7 abril 1934)». — «Recull de 41 catàlegs d'exposicions individuals i collectives celebrades en les galeries d'art barcelonines, durant els anys del 1914 a l'actual».

MIQUEL CASSIMIR ARRAU: «El Juramento de un artista», manuscrit de Josep Arrau i Barba; «El dibujo», manuscrit de Josep Arrau i Barba; «Varias notas y preceptos...», manuscrit de Josep Arrau i Estrada; «Máximas generales para la pintura», manuscrit de J. C. Anglès; «Discurso leído en la Junta del año 1810», manuscrit de J. C. Anglès; «Museo Clementino», manuscrit de J. C. Anglès; «Máximas generales de Anatomía...», manuscrit anònim; «Perspectiva y sombras», manuscrit anònim».

DONANTS DIVERSOS: «Congrés d'Histoire de l'Art. París. 26 septembre-5 octobre 1921. Programme des séances». — «La Compagnia di Venezia-Murano all' Esposizione Nazionale di Milano 1881». — *José Andrés Vázquez*, «El barrio de Santa Cruz de Sevilla Ciudad jardín». — «Marcas de armas blancas y de fuego. Recull de làmines». — A. DURAN I SANPERE, «El retaule dels blanquers. Extret d'Arts i Bells Oficis». — ROBERT DORÉ, «État des inventaires et répertoires des Archives Nationales. 1919».

DEPARTAMENTS ANEXOS

(Dibuixos, gravats, fotografies...)

DONATIUS

COMISSARIAT DE PROPAGANDA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA: Un lot integrat per 21 cartells, 9 auques i 2 romanços relatius a la guerra; altre de 30 cartes postals amb reproduccions de cartells, referents també a la guerra i altre, compost de 12 fulls solts, amb reproduccions de dibuixos de Lola Anglada, Sunyer, Domingo, etc., d'idèntica finalitat.

JOSEP-F. RÀFOLS: 2 paisatges de suburbi al llapis conté, originals d'Hortensi Güell.

JOAN TERRADES: Un disseny anònim de nu d'ambdós sexes en un paisatge de riu; un lot de 4 gravats, al boix comú, de monuments i indrets pintorescos de Catalunya; altre, de 363, al boix dit d'interpretació, referents a museus, exposicions i temes d'índole artística i una fotografia dels claustres del convent de Sant Francesc, de Bellpuig.

UNA VISITA A LES NOSTRES COL·LECCIONS

En virtut d'una invitació de l'ambaixador d'Espanya a Londres, han fet un viatge al nostre país els directors del «British Museum» i de la «Wallace Collection» d'aquella capital Frederic Kenyor i J. C. Mann Keept.

Aquest viatge, que s'ha estès per Madrid, València i diversos llocs de Catalunya, tenia per objecte conèixer sobre el terreny la situació actual de les obres d'art i els treballs que s'havien realitzat per a salvar-les.

Una d'aquestes visites fou realitzada el dia 13 d'agost a les col·leccions d'art dels nostres Museus, respecte a la situació de les quals els visitants prengueren tota mena de detalls i informacions, que després han aparegut carinyosament explicats en un dels diaris més prestigiosos de Londres.

ACABEN DE
PUBLICAR-SE

VOCABULARI
Castellà - Català

per EMILI VALLÈS

EL MICROSCOPI

per S. MALUQUER NICOLAU

Demani's a les bones llibreries o bé als editors

INDÚSTRIES GRÀFIQUES
SEIX I BARRAL
EMPRESA COL·LECTIVITZADA
Provença, 219 - Telèf. 71671
BARCELONA

La Pinacoteca

MARCS I GRAVATS

HIGINI GARCÍA

Successor de Gaspar Esmatjes

Exposició permanent dels millors paisatgistes catalans

Passeig de Gràcia, 34 - Telèf. 13704

BARCELONA

Una joguina d'Art!

EL TEATRO DE LOS NIÑOS

Demani's a totes les cases de joguines i llibreries importants

J. M. LLOVET

FOTOGRAVADOR

Carrer Casanova, núms. 157 i 159

BARCELONA

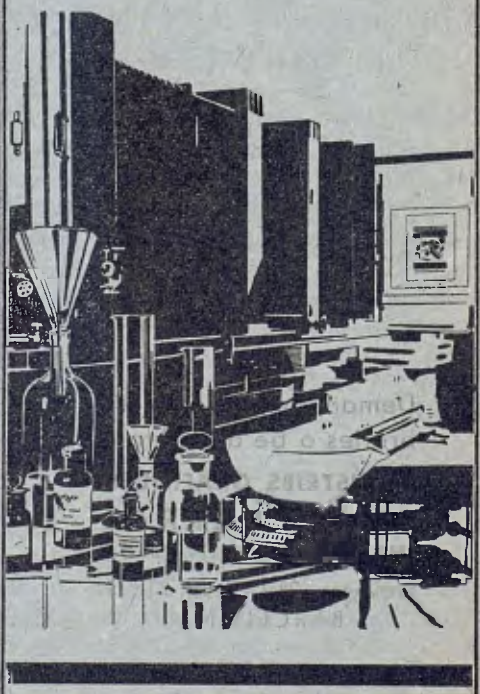

I·G SEIX i BARRAL

EMPRESA COL·LECTIVITZADA

IMPRESSORS i EDITORS

Disposen d'una ferma collaboració d'artistes especialitzats en tota obra gràfica i el muntatge industrial modern de totes les branques del llibre.

Aquest conjunt està al servei de l'Art, de la Indústria i del Comerç i la seva consulta serà molt agraïda i atesa.

Provença, 219 : BARCELONA : Telèfon 71671

La Pinacoteca

MARCS I GRAVATS

HIGINI GARCÍA

Successor de Gaspar Esmatjes

Exposició permanent dels millors paisatgistes catalans

Passeig de Gràcia, 34 - Telèf. 13704

BARCELONA

Una joguina d'Art!

EL TEATRO DE LOS NIÑOS

Demani's a totes les cases de joguines i llibreries importants

ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA

PUBLICACIONS ESCOLARS

Llibre de la Natura

PRIMER GRAU — PER S. MALUQUER NICOLAU I A. PARRAMON TUBAU

Història de Catalunya

PRIMERES LECTURES — PER FERRAN SOLDEVILA

EDITADES PER

I. G. SEIX I BARRAL, E. C.

Provença, 219 - BARCELONA - Telèfon 71671